

JUHÁSZ ERIKA

MORAVCSIK GYULA LEVELEINEK KIADÁSA ELÉ*

Moravcsik Gyula 1892-ben született és 1972-ben hunyt el. Születésének és halálának kettős évfordulóját 2022-ben méltó módon kívánja megünnepelni az egyetlen magyar bizantinológiai kutatóintézet, az Eötvös József Collegium Byzantium Központja. A megemlékezés részét képezi, hogy a Byzantium Központ tagjai 2017-ben elnyert tudományos pályázatuk keretében (több egyéb alapkutatási tevékenység mellett) 2022 végére nyomtatásban közlik Moravcsik Gyula levelezését.

A vállalat nem előzmények nélküli. A magyar bizantinológia újjáélesztésének érdekében a Központ munkatársai nagy hangsúlyt fektetnek a tudományszak történetének megismertetésére is.¹ Ennek szellemében korábban már megjelent két másik magyar bizantinológus, Gyóni Mátyás és Czebe Gyula életútját bemutató tanulmány,² melyek szintén levelek és egyéb írásos dokumentumok feldolgozása után születtek, valamint ide sorolhatjuk a Kapitánffy István munkásságának javát újraközlő kötetet is.³

Moravcsik Gyula hagyatéka két részletben került a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárába. Az 1968-ban kapott anyagokat F. Csanak Dóra, a Kézirattár akkori vezetője, az 1973-ban a Kézirattárba került hagyatékat Krähling Edit, az MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményének munkatársa dolgozta fel. Krähling Edit több előadásban és tanulmányban hívta fel a figyelmet a hagyatékban talált érdekességekre,⁴ az anyag feldolgozása után pedig az elektronikus katalóguscédulák immár szabadon kereshetők az MTA Könyvtár online katalógusában.

* A tanulmány az NKFIH NN 124539 jelzetű „Társadalmi kontextus a szövegkritika tükrében: Bizánccon innen és túl” című pályázat támogatásával készült.

¹ <http://byzantium.eotvos.elte.hu/bemutakozas/magyar/>; Farkas Z.: Byzantine Studies in Eötvös József Collegium. In: *Byzanz und das Abendland IV*. Ed. E. Juhász. Budapest (2016) 163–173.

² Farkas Z. et alii: Czebe Gyula élete dokumentumokban. In: *Lustrum. Ménesi út 11–13. Sollemnia aedificii a. D. MCMXI inaugurati*. Szerk.: Horváth L. – Laczkó K. – Tóth K. – Péterffy A. Budapest (2011) 463–552; Farkas Z.: Czebe Gyula (1887–1930) emlékezete. *AntTan* 55 (2011) 118–124; Farkas Z.: Gyóni Mátyás (1913–1955) emlékezete. *AntTan* 55 (2011) 125–133.

³ Kapitánffy I.: *Válogatott tanulmányok*. Szerk.: Farkas Z. – Mészáros T. Budapest (2017).

⁴ Előadás az Ungarn und Byzanz nemzetközi bizantinológiai konferencián (Eötvös József Collegium, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba 2011. május 26–27.) Der handschriftliche Nachlass von Gyula Moravcsik in der Handschriftenabteilung der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften címmel; előadás a Byzanz und das Abendland nemzetközi bizantinológiai konferencián (Eötvös József Collegium, Budapest 2012. november 26–29.) Byzantinische Kodexfragmente im Nachlass von Gyula Moravcsik und ihre Transkriptionen címmel; tanulmány: Der Nachlass von Gyula Moravcsik in der Handschriftenabteilung der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. *AAntHung*. 51 (2011) 187–198.

A hagyaték rendkívül sokszínű: előadások, tanulmányok, könyvek, illetve könyvfejezetek vázlatai, oktatási segédanyagok, óravázlatok és az ezekhez gyűjtött anyagok, bírálatok, vélemények, temérdek fotó (kódexmásolatok és portrék). Emellett az állomány tetemes részét levelek alkotják.

Moravcsik Gyula saját kezű leveleivel (másolatban) vagy levélfogalmazványaival is találkozhatunk a hagyatékban, de magyar tudósoknak a Kézirattárba került hagyatékai-ban is jó néhány tétel ismert (így például a Marót Károlyhoz írt 45 levél, a Gyóni Mátyáshoz, Szabó Miklóshoz, Hajnal Istvánhoz és másokhoz címzett levelek). A terjedelmes corpus miatt a külföldi levelezőpartnerek hagyatékában rejtőző Moravcsik-levelek felkutatására nem vállalkozhatunk, de a kutatást, a vitás kérdések megoldását segítheti, hogy némely címzett hagyatékát már katalogizálták, és kereshetők benne a Moravcsik-levelek. A legfőbb levelezőpartner, Franz Dölger (1891–1968) hagyatékát például a Bayerische Staatsbibliothek kéziratárának munkatársai 2013-ban feldolgozták (BSB Ana 301), s katalógusukból kiderül, hogy a Dölger-hagyatékban Moravcsik Gyulától származó és neki írt leveleket is őriznek.

A levelek kisebb hányada magánjellegű, nagyobb részben Moravcsik Gyula tudományos pályájához köthetők. A két kategória között átfedések is vannak, hiszen a pályatársak, kollégák közti szakmai kapcsolat az idők folyamán nem egy esetben baráti viszonyná alakult. Erről árulkodik például az említett Franz Dölgerrel folytatott levelezés is: a *Byzantinische Zeitschrift* főszerkesztője 1926 és 1968 között 106 levelet írt Moravcsik Gyulának, melyek – különösen a háborús időkben – a két család közti szoros baráti kapcsolatról tanúskodnak.

A levelekből számos mű megszületésének körülményeiről is árnyaltabb képet kapunk: a súlyos beteg Babits Mihály Sophoklés-fordításait például Moravcsik Gyula javíttatta, s maga sem habozott segítséget kérni pályatársaitól tudományos kérdésekben. De diplomáciai, kultúrpolitikai témákról éppúgy levelezett kora meghatározó bizantinológusaival. Így találjuk levelezőpartnerei között Herbert Hunger, Franz Altheim, August Heisenberg, Henri Grégoire, Louis Bréhier, Johannes Irmscher nevét – hogy csak néhány tekintélyes személyt említsünk.

A levelek közt rengeteg a magyar nyelvű, de tetemes az idegen nyelven írt vagy kapott levelek száma is. Ha a Magyarországon mások hagyatékában fellelhető leveleket nem is számoljuk, csak az online katalógusban 367 tétel vonatkozik levelekre. Ezek zöme egy levelet tartalmaz (általában egy folium terjedelemben), de akadnak olyan tételek is, melyek kiterjedt levelezésről tanúskodnak. A levelek a magyar mellett még nyolc idegen nyelven íródtak, melyek közül a német, francia és görög van túlnyomó többségben, de orosz és angol nyelven is olvashatunk jó párat. Néhány olasz és egy bolgár levél mellett kuriózumnak számítanak Józef Kuranc lengyel bizantinológus latin nyelvű levelei.

A tervek szerint a kiadásban a levelek eredeti nyelven, regestákkal fognak megjelenni, a kötet végén mutatók segítik majd a könnyebb eligazodást.

A legnagyobb nemzetközi tekintélynek örvendő magyar bizantinológus a nemzetközi bizantinológiai kongresszusokon meghatározó tagja volt a magyar küldöttségeknek;⁵ megválasztották a Nemzetközi Bizantinológiai Szövetség (AIEB) tiszteletbeli alelnökének is. A vállalkozást ezért már most élénk nemzetközi érdeklődés kíséri, és a külföldi kollégák is sok érdekes adatot várnak a levelektől. 2022-ben rendezik meg Olaszországban a következő (XXIV.) nemzetközi bizantinológiai kongresszust,⁶ amelyre a kutatóközpont munkatársai is engedélyt kaptak kerekasztal szervezésére. A kongresszuson lehetőség nyílik majd az új eredmények bemutatására is.

JUHÁSZ ERIKA
ELTE Eötvös Collegium
Byzantium Központ
juhaasz.erika@gmail.com

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)

⁵ Allocution de M. G. Moravcsik: *Actes du VIe Congrès International d'Études Byzantines I*. Paris (1950) 14; Les tâches actuelles de la byzantinologie: *Actes du VIe Congrès International d'Études Byzantines I*. Paris (1950) 33–34. A kongresszusokról írt beszámoló: Moravcsik Gy.: A II. nemzetközi bizantinológiai kongresszus. (Belgrád, 1927. április 11–16.) *EPhK* 51 (1927) 146–155; A III. nemzetközi bizantinológiai kongresszus. *EPhK* 55 (1931) 27–29; A IV. nemzetközi bizantinológiai kongresszus. *EPhK* 59 (1935) 75–79; Az V. nemzetközi bizantinológiai kongresszus: *EPhK* 61 (1937) 87–88; A XI. nemzetközi bizantinológiai kongresszus. *Magyar Tudomány* (1959) 100–101.

⁶ A 2016-os belgrádi szavazás eredményeképpen 2021-ben Isztambul rendezte volna meg az ötévente esedékes nemzetközi seregszemlét, a járványügyi helyzet hatására azonban egy évvel elhalasztották a kongresszust, az új pályázók közül pedig Olaszország nyerte el a rendezés jogát.